

06

~~БИБЛИОТЕКА
КЛАДОВИНИ
ВИБУЛИНИ~~

1070

~~7.22~~

ДЕЩО

ПРО

ЛАДЪ ВЪ ГРОМАДЪ.

~~БИБЛИОТЕКА
КЛУБОВИНИ
ШЕВЧЕНКА~~

~~7.98~~

Уложивъ

Василь Нагорный.

~~БИБЛИОТЕКА
КЛУБОВИНИ
ШЕВЧЕНКА~~

ЧИТАЛЬНИ
ВЪ КОЗАРЬ

Львѳвъ 1892.

Коштомъ автора.

Зъ друкарнѳ товариства имени Т. Шевченка
пѳдъ зарядомъ К. Бедварского.

308 + 374] (547.74)

25

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И- 21446

Що въ кождой громадѣ повинно бути, чтобы ей бодай въ части назвати можна громадою упорядкованною, и на що треба уважати, чтобы члены громады поступали якъ въ разумѣ такъ и въ маству напередъ?

Въ кождой громадѣ повинно бути:

1. Честна и розумна старшина громадска. Въ нашомъ конституційномъ житю найскорше и найдокладнѣйше пѣзнати громаду по ей старшинѣ. Старшина громадска есть тымъ зеркаломъ, въ котромъ вѣдбивае ся лице цѣлой громады. Бо чи можна таку громаду назвати порядною и розумною, котрой старшина розтрачуе або собѣ заагрбуе майно громадске? Чи можна назвати таку громаду розумною та порядною, котрой начальника, голову той громады, прозываютъ „хрунемъ“, котрой нивальникъ часто-густо продае за марницю честь и славу громадску? Нѣ! — Таку громаду мусить каждый честный человекъ назвати байдужною, нерозумною або знужденълою. Въ громадѣ порядной повинна и старшина громадска бути честна, порядна и розумна, бо, якъ

пословиця каже: „Якъ ты видять такъ ты пишуть“.

2. Кожда громада повинна дбати про выхованье и здоровлье дѣтей своихъ громадянъ. Кѣлько то нещастъ буває черезъ те, що малыхъ дѣтей лишає ся безъ дозору та опѣки? Кѣлько господарствъ погорѣло въ наслѣдокъ подпалу черезъ малі дѣти? Кѣлько рѣкъ-рѣчю дѣтей гине або здоровлье тратить черезъ то, що матери, идучи въ поле на роботу, полишають ихъ самыхъ въ замкненыхъ, темныхъ, часомъ гнилыхъ хатахъ въ найбѣльшій нуждѣ и голодѣ? А звѣсна рѣчь, що зъ нездоровыхъ, замлѣлыхъ и знуженѣлыхъ дѣтей, якъ ихъ смерть не забере завчасу, виростуть хоробливі люде. Тожъ громада, если хоче, цбы еи члены були здорові, повинна дбати про выхованье дѣтей своихъ громадянъ — и для того въ кождѣй громадѣ повинна находить ся шкѣлка лѣтна для малыхъ дѣтей пѣдъ доглядомъ хочь-бы навѣтъ якои старой жѣнки, котра не въ силѣ ходити вже на заробѣтки. Въ такихъ школахъ або садкахъ бавилась бы дѣтвора на свѣжѣмъ воздухѣ цѣлыми днями; въ свѣй часъ накормили бы еи, а вечеромъ здорову та веселу вѣдвели бы до дому. Котрѣй громадѣ стало бы на се, абы такою дѣточю школою або садкомъ управляла яка хочь трохи вчена жѣнка, було бы се для розвою дѣточекъ великимъ добромъ, але поки що, нехай бы дѣти були бодай пѣдъ дозоромъ хочь невченою, а до-

брои та щирои людины. Кошта такой шкѣлки або садка невеликѣй, а хосенъ зъ нихъ бувъ бы дуже великѣй; — дѣти выростали бы здоровѣи и смертельнѣи; ихъ зменшилась бы. Нѣмцѣ давно вже порозумѣли вагу такихъ шкѣлокъ чи садкѣвъ и ихъ майже въ кождѣмъ селѣ своѣмъ позавадили.

3. Нинѣ наставъ уже такѣй свѣтъ, що безъ науки тяжко жити. Кудя повернешъ ся, всюда пытають: А вмѣте читати и писати? — Письменному чоловѣкови хочъ-бы й мужикови все якось лекше жиесь на свѣтѣ, а неписьменного кождый обдурить. Наколи хочемо, щобы громады нашѣ двигнули ся, повиннисьмо старатись, а бы школы мали и добрыхъ учителѣвъ. Тревалый хосенъ зѣ школы сельской буде тогды, коли въ нихъ вѣдбуваець совѣтна наука доповняюча, бо дитина скоро забуде потому то, чого въ школѣ навчила ся.

4. Въ кождѣй громадѣ повинна бути читальня, въ котрѣй старшѣ люде вчились бы того, чого ихъ школа не навчила. Особливу увагу треба звернути на добѣръ книжокъ до библіотеки читальняной, бо старѣ господарѣ не все мають часъ и охоту просиджувати въ читальни, а охочо слушають дома вечерами, коли дѣти читають книжки. Я гадаю, що задля недостачи вѣдповѣднои матеріялу до читаня, читальнѣ нажѣ не розвивають такъ якъ могли бы розвиватись, если бы библіотеки чи-

тальняні мали такі дѣла, якими селянини интересує ся.

5. Крамниця сѣльска, отворена контоу одного чоловѣка, спѣлкою, братствомъ церковнымъ, або и громадою, де старшина громадска честна та розумна. Засадою крамницѣ повинно бути: ретельнѣсть и закупованье товарѣвъ тѣлько у своихъ, не зважаючи на цѣну. Зѣ крамницѣ нашихъ не буде доти хѣсна для нашего народу, доки не переведемо въ житье зѣ цѣлою точностію засады: „купуй тѣлько у свого“ — и тая засада обовязувати повинна не не тѣлько крамаря, але кожного. Противъ сєй засады сповняє якъ интелігенція наша, такъ и оєлянство наше непростимый грѣхъ зѣ огляду на економічний розвѣй нашего народу. Грѣшь єсть въ нинѣшнихъ часахъ великою силою, — не позбуваймо-жь ся єго легкомысно! Раду въ крамничѣмъ дѣлѣ подає товариствомъ „Просвѣта“ выданный „Пєрадникъ для крамницѣ“. —

6. Шпихлѣръ громадскій, въ котрѣмъ запомагались бы люде на випадокъ нужды и зѣ котрого доходы могли бы уживатись на загальнѣ выдатки громадскѣ, або на запомогу погорѣльцямъ и на тому подѣбнѣ добродѣйнѣ цѣли.

7. Товариство гѣмнастичне и сторож и огневои „Сокѣль“ въ котрѣмъ зѣ пожиткомъ для громады горнулась бы молодѣжь сѣльска и старшѣ господарѣ. Въ тѣмъ товариствѣ розвивали

бы свою силу молодіи люде и несли бы помѣчь на выпадокъ нещастя огню, що нищить добутокъ людскій безъ пощады. Въ жаднѣмъ зъ краѣвѣ нашої державы не нищить огонь тѣлько майна людского, що въ нашѣмъ краю, хочъ припадки пожарѣвъ усюды бувають, а се для того, що въ иншихъ краяхъ и полиція огнева лучша, и ратунокъ скорый. Кѣлько-жъ то молодежи сѣльской въ недѣлѣ и свята та вечерами въ будень марнуе часъ, або зъ браку пожиточного занятя вѣддае ся розпустѣ! Наколи-бъ молодую тую силу унявъ хто въ товариство, привчивъ ихъ троха, яке-жъ бы то було гарне товариство и яка бы зъ него була помѣчь въ выпадку нещастя! Богато въ селахъ нашихъ есть людей, що служили у войску, тожъ були бы зъ нихъ добріи коменданты такихъ товариствъ сторожи огневой. - При пожарѣ найважнѣйшою рѣчею есть придушити огонь заразъ, якъ тѣлько зачинае горѣти якійсь будынокъ. У насъ, коли выбухне огонь, посходятъ ся люде, постають та й дивлять ся, якъ пожежа пожирае людскій добутокъ, и ажъ пѣдъ натискомъ священника або жандарма, коли зъ-вѣдки зъявить ся, починають ратувати якъ хто вмѣе и хоче. При такѣмъ ратунку идуть часомъ цѣлїи оселѣ зъ дымомъ. Наколи-жъ бы въ селѣ було товариство сторожи огневой, зложено зъ молодыхъ жвавыхъ людей, вправныхъ въ гашеню огню, такъ що каждый знавъ бы, за що хопити и що робити:

тогда такихъ величезныхъ нещастъ не було бы, бо угашено бы огонь заразъ на першѣмъ будынку. Вправдѣ кажутъ, що погорѣльцеви, коли вѣнъ заасекурованый, зверне шкodu асекурація, але асекурація коштує грошѣ, а якъ праця людска погорить, то ей вже нѣхто не зверне; — она пропаде разъ на все. Чимъ бѣльше погорить людского добутку, тымъ бѣднѣйшимъ стає ся край мимо асекураціи. Тожъ, панове громадяне, засновуйте такі товариства пожиточні! Молодцѣвъ по селахъ много, — нехай не пустують, але вяжуть ся въ пожиточні товариства, та вже за молоду вправляють ся въ честной роботѣ для загалу. Товариство таке дуже хосенне якъ для громады такъ и для самыхъ молодыхъ людей. Въ товариствѣ такѣмъ виробляє ся духъ товарискій и молодой чоловѣкъ заправляє ся до честной работы. Замѣсть писати вѣдозвы, абы люде на погорѣльцѣвъ складали жертвы, лучше взяти ся до заснованя товариствъ сторожи огневои. Лѣтъ тому кѣлька выдавъ я статутъ для товариствъ сторожи огневои и вышлю его кождому, хто того зажадає та й дамъ раду, якъ брати ся до заснованя такого товариства. Розумѣє ся само собою, що товариство сторожи огневои безъ вѣдповѣдныхъ приладѣвъ до гашеня огню, мало що поможе, тежъ повинна громада постарати ся о добру сикавку, драбины, гаки и т. п. Надѣю ся, що наше нове товариство асекураційне „Днѣстеръ“ приде чим-

скорше зъ помочію въ засновуваню такихъ товариствъ, але поки то наступить не ждѣтъ, панове господарѣ, а заснуюйте ихъ самі!

8. Товариство „Взаимна помѣчь“, котре громадило бы засобы грошевї громадянъ и въ вынадку потребы удѣлювало бы бѣднѣйшимъ по-визки на цѣли господарскї такъ, щобы нѣхто не потребувавъ зазичуватись у жида, коли хоче купити собѣ яку худобину, кусеникъ поля або якъ приїде платити податокъ. А коли громада „великій чоловікъ“, то не тяжко було бы таке товариство заснувати; — крейцаръ по крейцарови можна збрати значну суму. Товариство „Просвѣта“ у Львовѣ выдало о тѣмъ книжечку, — читайте ви заводѣть чимъ скорше такї товариства въ своихъ громадахъ, бо шкода кожного шелюга, що бѣднї люде платять лихварямъ въ процентѣ. Грѣшь, котрый дѣставъ ся въ руки лихвареви, не верне вже въ громаду, а чимъ бѣльше грошей зъ громады выходить, тымъ бѣднѣйшою она стае ся. — При засновуваню такого товариства треба вкладки ставити нискї, абы и бѣднї могли до него приступити. Богатый дастъ кѣлька удѣловъ, а бѣднї хоть по одному и пѣсля сего будутъ ся зыскомъ дѣлити. Чимъ бѣльше членѣвъ въ такѣмъ товариствѣ тымъ бѣльша его сила. — Я не бувбымъ за тымъ, абы товариство „Власна помѣчь“ було товариствомъ громадскимъ, стоячимъ пѣдъ дозоромъ рады повѣтрової,

тільки аби було оно само для себе, незалежне відъ нікого иншого тільки відъ членівъ его.

9. Дѣмъ громадскій, де бы мѣстили ся всѣ товариства, канцелярія громадска та крамниця. Нехай бы вже разъ пропавъ звичай — згромаджувати ся въ коршмѣ! Плянъ такого дому громадского умѣстивъ я въ „Батькѣвщинѣ“ за рѣкъ 1890. — Церковь, школа и дѣмъ громадскій були бы видными ознаками порядной и розумной громады.

10. Цегольня громадска, въ котрѣй вироблювано бы цеглу на будынки господарскій. Дерево стає що-разъ рѣдше, а мурований будынокъ тривальшій, відъ огню певнѣшій, и асекурація его дешевша. Заложене такои цегольнѣ въ громадѣ оплатилось бы въ однѣмъ роцѣ, а дальшій доходи служили бы на покритѣе выдаткѣвъ громадскихъ, якъ на будову школы, церкви и т. п. Черезъ заложенѣе цеголень громадскихъ села нашѣ въ короткѣмъ часѣ выглядали бы якъ мѣсточка. Надѣємо ся, що й тою справою займе ся наше асекураційне товариство „Днѣстеръ“.

11. Млынъ громадскій, чи то водный, де єсть вода, чи кератовый, чи вѣтракъ, все одно, абы тількив бувъ млынъ въ громадѣ, щобы люде не потребували тратити часъ вѣдженѣемъ по жидѣвскихъ млынахъ та не розсыпали тамъ своєи працѣ.

12. Свѣй власный ремѣсникъ, якъ коваль, швецъ, колодѣй и т. д. повинненъ бути въ кождѣй громадѣ, а де его нема, тамъ повинна громада пѣдномогчи молодымъ безгрунтовымъ людямъ абы ремѣсла вывчили ся такъ, якъ пѣдномагае край грошемъ публичнымъ тыхъ, щѣ вѣдутъ до Львова або до Вѣдня учити ся всякого ремѣсла. На що мае хто чужій тягнути зъ насъ грошѣ, коли свѣй чоловікъ потрафитъ все зрѣбити щѣ й тамтой, тѣлько пѣдноможѣмъ ему троха.

13. Въ кождѣй громадѣ повиннѣ бути всюды добрѣй дороги, бо при злыхъ дорогахъ на худобѣ бѣльше тратитъ ся, нѣжь направа дороги коштуе. Нашѣ Нѣмцѣ якъзасн оували у насъ кольоніи свои, першимъ дѣломъ ихъ було, побудовати добру дорогу вѣдѣ найблишого гостинця до села и черезъ село, а потому кѣлька добрыхъ колодязѣвъ. — Заѣдешъ до нѣмецкой кольоніи, здае ся тобѣ щѣсь у мѣсточку якѣмъ, а яка у нихъ худоба!

14. Всякѣ публичнѣ пѣдприємства, якъ шутрованье дорѣгъ, регуляція рѣкъ и т. д., дальше аренды и пр. рогачки и т. п., повиннѣ громады брати въ свои руки и не допускати, абы чужѣй пѣдприємцѣ працею громадянъ збивали собѣ маетки. Нашѣ газеты повиннѣ розписуванье такихъ робѣтъ оповѣщувати, абы люде знали, коли и де можна дѣстати яку роботу або аренду, а товари-

ство „Власна помôчь“ повинно помогчи своимъ грошемъ.

15. Обсаджуйте хаты вашй овочевою або иншою якою пожиточною деревиною, щобысте мали зъ нихъ хосень тай щобы села вашй не выглядали пуотинею. Де не прийме ся овочева деревина, тамъ садѣть хоть бы и вербы, бо и тая украшае село и дае чоловѣкови такожь хосень хоть бы плôть загородяти.

16 Братя селяне! Не заводити у себе модной мѣской одежѣ, але убирайте ся такъ якъ батьки вашй, въ матеріи свого власного виробу. Убраня вашй зъ домашной матеріи тревальшй, якъ жидôвска тандита, котра богато коштуе а скоро нищить ся. Мода въ убраняхъ по мѣстахъ не одного загнала въ довги або въ й могилу, длятого мода нехай вамъ буде незнаною, а шануйте свое и дорожѣть нимъ!

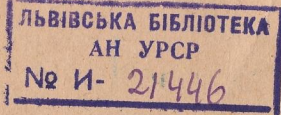
17. Громада не повинна допускати до того, абы чужй люде закупували лихварекій способъ грунты громадянъ, але повинна старати ся або помогчи бѣдоласъ выйти зъ бѣды, або купити грунтъ на власнôсть громады. Тажъ „громада великій чоловѣкъ“! Такиимъ чиномъ она не допуститъ лихваря пявки въ село и може прийти до значного майна, зъ котрого можна буде оплачувати не тôлько выдатки громадскй, але й податки за громадянъ. Въ Нѣмеччинѣ

и Швайцарин єсть такі громады, въ котрыхъ ни хто не платить податку, бо громада має такій свѣй, маєтокъ що зъ єго доходѣвъ оплачує всѣ податки за своихъ громадянъ.

18. Грунтовый господарь не повиненъ ходити на заробѣтки. — Гравда, податки и всяка инша драча неразъ тисне господаря, але вѣнъ не заробить на чужѣмъ ланѣ тѣлько, кѣлько стратить на своѣй нивцѣ черезъ те, що спѣшити на ланѣ чужій, а свого добре не обробить. Земля, абы яка, уродить добре, коли єи добре обробить; — она вынагородить працю лѣпше, нѣжъ той чужій, у котрого працюєсь цѣлый день за кѣлька крейцарѣвъ. Товариство „Власна помѣчь“ повинно прийти господарєви зъ поратункомъ на першій рѣкъ, коли переставъ по заробѣткахъ ходити а коло своєи нивки пильнѣйше працювати, — на другій рѣкъ єму помочи вже не буде треба, бо нивка єго зародить и страту яку мавъ въ першѣмъ роцѣ, зверне.

19. Взагалѣ повинна громада дбати о то, абы въ село бѣльше добра вплывало, нѣжъ зъ него вѣдплывало, бо той, що бѣльше зѣвѣсть якъ заробить, мусить колить зъ голоду умерти.

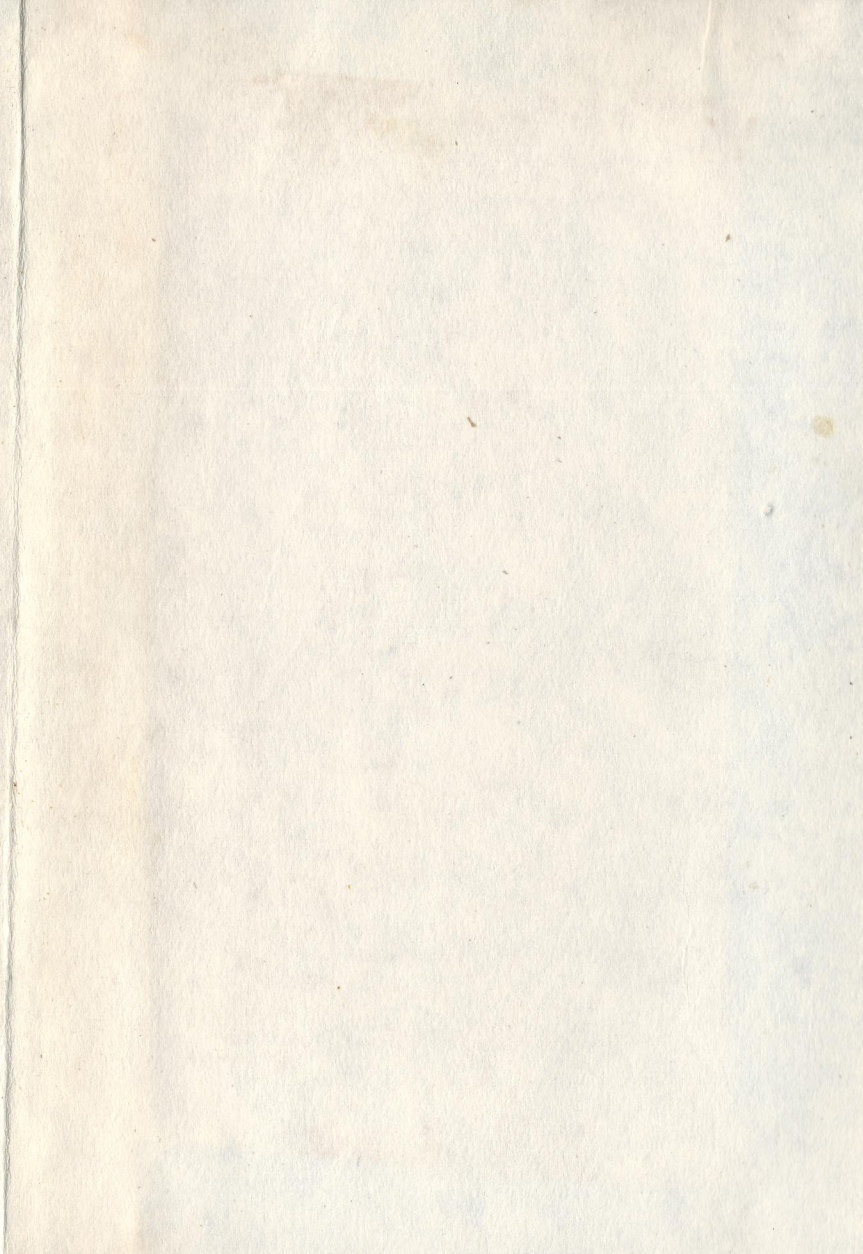
Заведѣмъ бодай тоє въ нашихъ громадахъ, а побачимо, що буде намъ лучше! Не нарѣкаймо на лиху нажу долю, — не ждѣмъ, але трудѣмъ ся, бо тѣльки то будемо мати, що самі своємъ трудомъ собѣ здобудемо.

И 21.416

6

н. 21.446 ✓

н. 21.446

